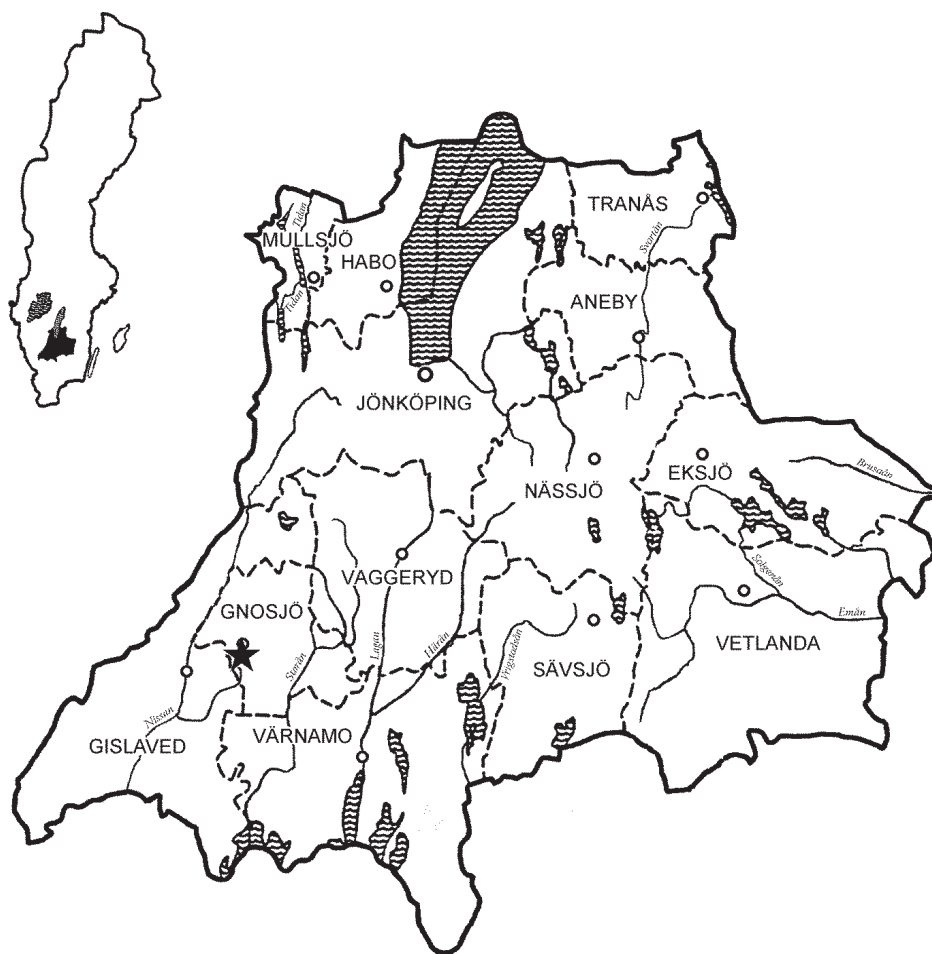

Arkeologisk förundersökning

Häreryd 1:1

– undersökning av skadad stenåldersboplats, RAÄ 36

Gnosjö socken i Gnosjö kommun
Jönköpings län

Rapport, foto och renritningar: Jörgen Gustafsson

Digital kartbearbetning: Jörgen Gustafsson

Grafisk design: Anders Gutehall

Tryckning och distribution: Mariana Huzejrovic

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00.
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2004

Innehåll

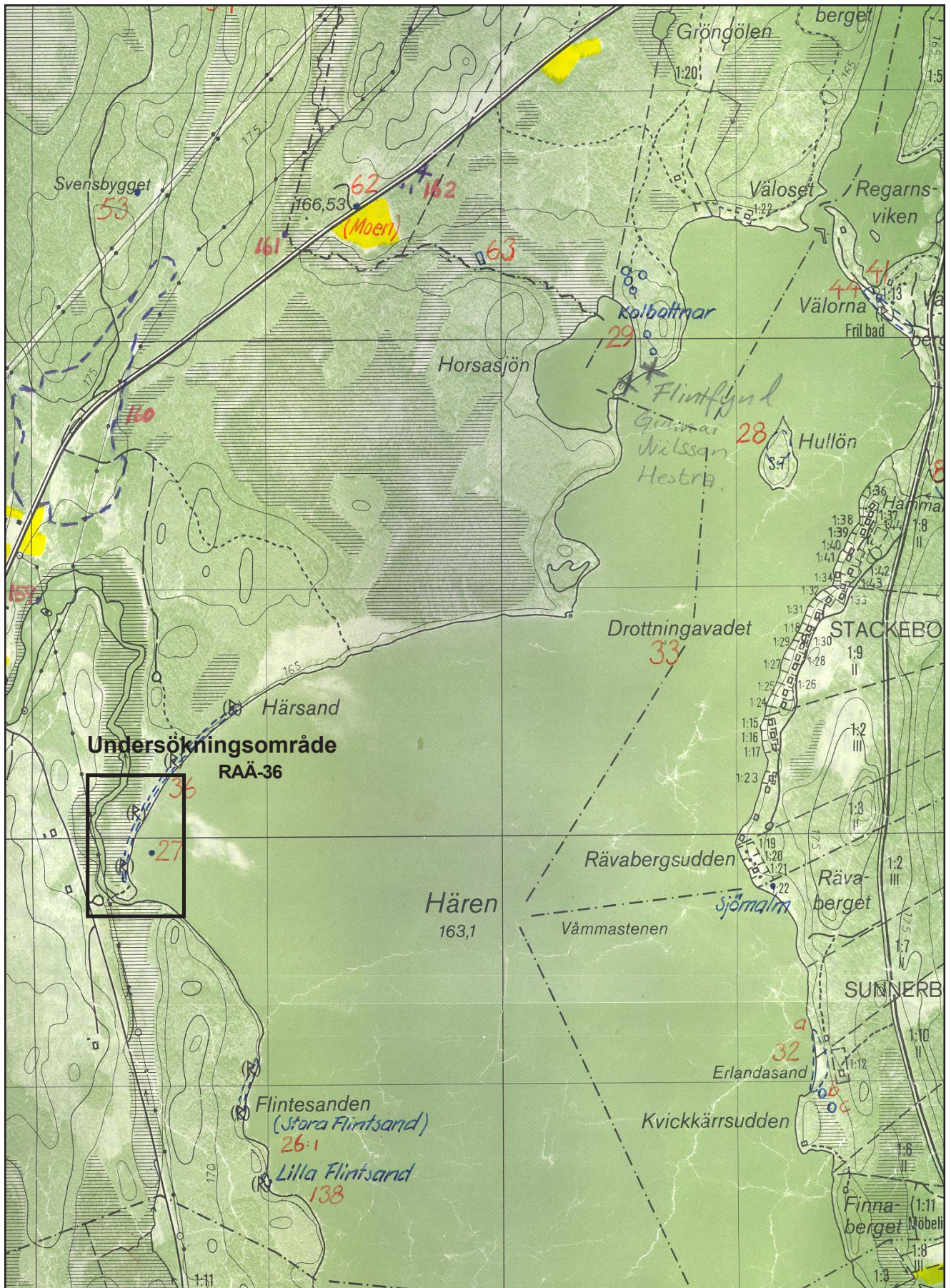
Inledning och bakgrund	5
Målsättning och metod	5
Topografi och Fornlämningsmiljö	6
Kunskapsläget	6
Tidigare undersökningar i närområdet	7
Resultat	8
Slutsatser	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11
Referenser	
Tryckta källor	11

Bilagor

Bilaga 1 Fyndlista

Figurer

Figur 1 Utdrag ur ekonomiska kartans blad 6D 1e	4
Figur 2 Vy över undersökningsområde	5
Figur 3 Vy över undersökningsområde 1932	6
Figur 4 Eneggad spets	8
Figur 5 Mikrospån	8
Figur 6 Plankarta över undersökningsområdet	9
Figur 7 Foto över området taget direkt efter att skadorna upptäckts	10

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 6D 1e. Skala 1:10 000

Inledning och bakgrund

Jönköpings läns museum har, på uppdrag av länsstyrelsen, under juni månad 2004 genomfört en arkeologisk efterundersökning inom delar av den fasta fornlämningen RAÄ-36 i Gnosjö socken. Fornlämningen ligger på fastigheten Häreryd 1:1. Undersökningen genomfördes med anledning av att schaktning hade företagits utan tillstånd och skadat en registrerad fornlämning.

Fornlämning RAÄ - nr 36 - en cirka 400 meter lång stenåldersboplats längs stranden av sjön Hären - registrerad genom förekomst av bearbetade avslag av gulbrun flinta, avslag av grå flinta och avslag av ljus kvarts, har vid sandtäckt för brobygge och körning skadats till en uppskattad längd av ca 170 m. Skadan upptäcktes i slutet av september 2003.

Undersökningen omfattar ett område på ca 3000 kvadratmeter längs stranden samt området kring den nybyggda bron. Beställare av undersökningen är Kulturmiljöenheten, Länsstyrelsen. Fält- och rapportansvarig är Jörgen Gustafsson, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Målsättningen med undersökningen var i första hand att få en bild av hur stora skadorna på boplatsen är, men också att få en uppfattning om fornlämningens omfattning, art och betydelse. I uppdraget ingick även att utreda om fornlämningsskyddet skall bestå samt om behov av återställning eller ytterligare undersökningar föreligger.

Metoden som användes var att gräva ett antal kvadratmeterstora rutor på det aktuella området. Detta gjordes för att utröna om det fortfarande fanns boplatsmaterial kvar på fornlämningsområdet, och om så var fallet, för att få en uppfattning av fornlämningens utbredning, både horisontalt och vertikalt. Ytterligare handgrävdes ett tvärgående schakt över stranden för att få en bild av dess stratigrafi.

Fig. 2. Vy över del av undersökningsområdet. Foto: Jörgen Gustafsson.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet ligger på en sandrevel som bildar sandstrand mot sjön Hären. Bakom sandreveln ligger en våtmark som förmodligen varit en del av sjön i ett tidigt stadium. Direkt söder om området mynnar Härån. Sjön är omgiven av framför allt barrskog och med omfattande våtmarker på den västra sidan.

Stenåldern i Gnosjö kommun representeras främst av de strandbundna bo- och fyndplatserna runt sjön Hären. Där finns fyra registrerade boplatser (Raä 26, 36, 44 och 138) och två fyndplatser för flinta (Raä 29 och 32). Det finns också en stenåldersboplats (Raä 113) vid norra änden av Hästhultasjön, ca fem kilometer väster om Hären och ytterligare åtta platser för lösfynd av flinta och stenyxor (Raä 2, 45, 47, 83, 85, 124, 141 och 156). I övrigt finns mycket få lämningar från brons och järnålder i kommunen.

Fig. 3. Vy över del av undersökningsområdet 1932. Foto: Egil Lönnberg.

Kunskapsläget

Området för Härerydsboplatsen ansluter till det boplatstäta området kring Reftele samt till de forna strandlinjerna för Fornbolmen. När det gäller stenåldern i området, är lösfyndens och boplatsernas placering starkt förknippade med sjöar och vattendrag samt vattennivån i de sjösystem som fanns i området efter det att inlandsisen börjat dra sig tillbaka. Sjösystemen i området, som av kvartärgeologerna kallas för Fornbolmen och Nissaissjön bildades genom att vattenmassorna från inlandsisens avsmältning tog sig söderut längs Nissans och Lagans dalgångar. Vilka nivåer Fornbolmen och Nissaissjön hade vid olika tider är inte säkert känt, men det finns många stenåldersindikationer i form av lösfynd och boplatser vid nivån 150 m ö h. Detta kan vara en indikation på att de forntida sjöarna under en längre period

---

har haft en nivå på ca 150 meter över havet. I stort sett alla stenåldersindikationer i området väster om Reftele påträffas vid 150-meterskurvan. Fornbolmen försvann förmodligen någon gång under början av neolitikum p.g.a. att landhöjningen var kraftigare i norr vilket fick sjöarna att tippa söderut. Detta gjorde att det skapades nya avtappningar som dränerade sjöarna. Dock har det visat sig att mindre insjöar ej har påverkats av landhöjningen. Detta betyder att om sjöarna inte har påverkats av vattenregleringar så ligger ofta strandlinjerna kvar på samma nivå än i dag, vilket är fallet med Härerydesboplatsen.

Den aktuella boplatsen ligger dock en bit norr om området för Fornbolmen men har troligen påverkats och haft kontakter med detta område. I Gnosjö socken finns sammanlagt 22 stenåldersindikeringar i fornminnesregistret varav fem är registrerade boplatser. Ca 500 m söder om Härsand ligger Lilla och Stora Flintsand som också är en registrerad stenåldersboplats (Raä 26).

Tidigare undersökningar i närområdet

Endast ett fåtal undersökningar i Jönköpings län har berört stenåldersboplatser. Knut Kjellmark undersökte 1918 delar av en boplats vid Draftinge i Ås socken. Fynden kunde dateras typologiskt främst till yngre stenålder men också till äldre stenålder. Bl.a. hittades lancettmikroliter (Kjellmark 1924).

I övrigt har Jönköpings läns museum genomfört ett antal undersökningar av stenåldersboplatser i länet. 1993 undersöktes en boplats i Forsheda, Värnamo kommun. Typologiskt daterades vissa av artefakterna till Maglemose och Erteböllekulturen. Kol från det understa lagret har ¹⁴C -daterats till ca 6000 f.Kr. 1997 undersöktes en stenåldersboplats vid Nissan i Båraryds socken. Där påträffades härदार och enstaka stolphål samt spån och avslag av flinta. Härdarna daterades till ca 6000 f.Kr. (A Gustafsson, under arbete).

Anderstorpsboplatsen, som ligger knappt tio kilometer SV om Häreryd, undersöktes 1990 av Jönköpings läns museum med hjälp av Anderstorps hembygdsförening. Boplatsen är belägen inom ett flygsandsfält ca tre kilometer sydväst om Anderstorp och upptäcktes vid arbete i en grustäkt. Boplatsen daterades till ca 6500 f.Kr (Pagoldh 1995)

I samband med byggnationen en gasledning undersöktes 2002 en stenåldersboplats i Nennesmo, några kilometer norr om Reftele. Boplatsen daterades genom flintmaterialet till maglemosekulturen, ca 6-8000 f.kr. (Gustafsson, manus).

Övriga undersökningar och studier angående stenålder i länets södra socknar har gjorts av L. F. Palmgren 1876 och 1878, Uno Sundelin 1920, Oskar Lidén 1943, Jacqueline Taffinder 1982 och Carl Persson 1997.

Resultat

Undersökningsområdet har delats in i två områden; den skadade ytan på stranden (Område A) och det utfyllda området öster om bron (område B), vilket är utfyllt av material från stranden. Sammanlagt grävdes 9 provrutor på, och i anslutning till, område A samt 3 rutor på område B. Det grävdes också ett tvärgående schakt tvärs över strandens norra del (se figur 6).

Fig. 4. Eneggad spets.
Foto: Jörgen Gustafsson

Fig. 5. Mikrospån.
Foto: Jörgen Gustafsson

I område A samt på området utanför påträffades fynd i alla rutor förutom i ruta 7. I område B påträffades fynd i alla tre rutorna. Fynd påträffades alltså både i den skadade och den oskadade delen av fornlämningen. Rutorna grävdes till ett djup av 30-40 cm. Fynden fördelade sig jämt i de olika nivåerna.

Fynden, som var relativt jämnt fördelade över rutorna, bestod mest av flinta men också en del kvarts och någon bit harts. Flintan bestod av mindre avslag och splitter samt ett mikrospån och en pilspets. Två avslag och mikrospånet är patinerade dvs brunfärgade av järnutfällningar. När det gäller dateringen av flintan tyder mikrospånet och den eneggade pilspetsen på en mesolitisk datering, förmodligen maglemoseperioden, ca 8-6000 f.Kr.

Kvarts, som vi vet finns på andra mesolitiska boplatser i närområdet, påträffas också på boplatserna, dock i mindre grad än flinta. Sammanlagt påträffades tre kvartsavslag. Även harts påträffades. Harts är också vanligt förekommande på mesolitiska boplatser. Harts användes bl a som tätningsmedel och lim.

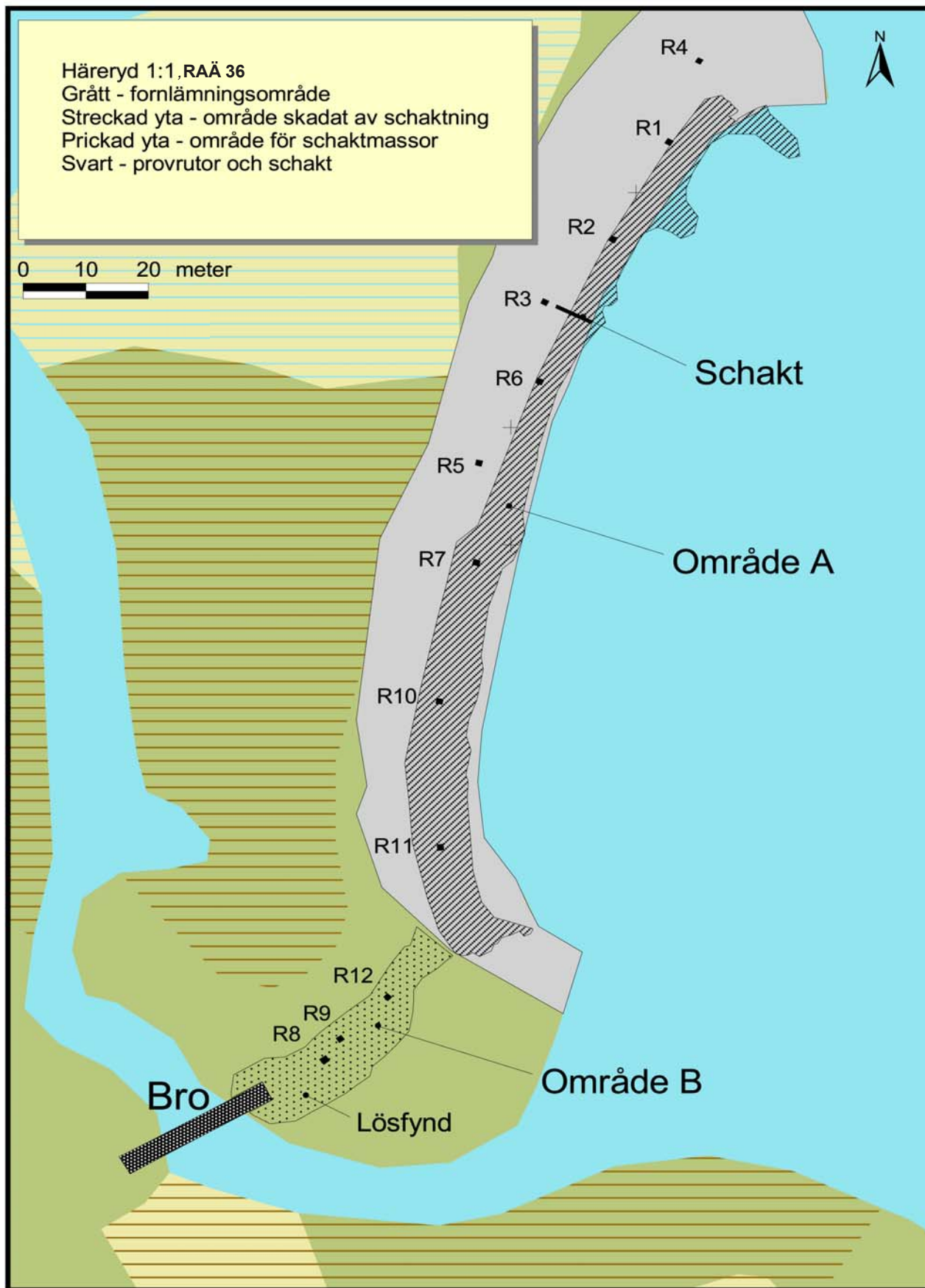
Schaktet som handgrävdes i den norra delen av område A visade sig inte innehålla någon stratigrafisk information. Däremot påträffades strax öster därom, i ruta 3, på ca 40 cm djup, ett sotlager som skulle kunna kopplas till eventuella boplatstrukturerna. Dock visade en C-14 datering av lagret att det var medeltida (810 +/-35 BP).

Fynden i rutorna visar att det fortfarande finns rester från boplatserna kvar inom hela det registrerade boplatsoområdet, RAÄ-36. De fasta strukturer som eventuellt finns kvar, som t.ex. härdar och andra anläggningar, ligger troligtvis ovanför svallzonen, på sandrevelns högsta punkt, eftersom vattnet genom årtusendena har svallat i strandzonen. Dock påträffas fynd över hela området.

När det gäller fyndens rörelsemönster över området har det vid tidigare undersökningar visat sig att den horisontella förflyttningen över tid är marginell men att fynden rör sig vertikalt i takt med bla överlagringar och tjälens påverkan, vilket gör att fynden inte flyttar sig över några större områden. Detta gör att en återdeponering av dumpmassorna är olämplig ur arkeologisk synvinkel.

Figur 6. Plankarta över undersökningsområdet

Slutsatser

Undersökningen visar att boplatsen har skadats av schaktningen genom att boplatsmaterial såsom flinta och kvarts har flyttats från området. Detta påvisas genom att fynden från schaktmassorna vid brofästet (område B) är av samma typ och karaktär som de på boplatsen (område A). Fornlämningskyddet bör dock kvarstå eftersom fynd fortfarande påträffas över hela ytan för den registrerade boplatsen.

Jönköpings läns museum anser också att dumpmassorna från område B ej skall läggas tillbaka på boplatsområdet. En återdeponering skulle få till följd att fynden ej skulle hamna på samma plats där de tidigare låg. Detta betyder att man vid en eventuell framtida undersökning ej skulle ha samma möjligheter att genom fyndtypernas fördelning över området få en bild av olika aktivitetsytor.

Schaktmassorna som dumpades på område B har fortfarande en vetenskaplig potential eftersom de innehåller fyndmaterial från boplatsen. Länsmuseet föreslår en begränsad undersökning av schaktmassorna i form av utökad rutgrävning. Detta för att för att få ett större och mer representativt fyndmaterial från boplatsen

Fig. 7. Foto över området taget direkt efter att skadorna upptäckts

---

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:	431-19012-03
Jönköpings läns museums dnr:	74/04
Beställare:	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Rapportansvarig:	Jörgen Gustafsson
Fältansvarig:	Jörgen Gustafsson
Fältpersonal:	Elisabet Martén
Fältarbetstid:	040610–040615
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Gnosjö kommun
Socken:	Gnosjö socken
Fastighetsbeteckning:	Häreryd 1:1
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad 6D 1e
Koordinater:	X6355910 Y1373210
Fornlämningsnummer:	Raä 36
Fornlämningstyp och tidsperiod:	Boplats, stenålder
Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv	

Referenser

Tryckta källor

Kjellmark, K. 1924. Stenåldersboplatsen vid Draftinge i Västboås. *Meddelanden från Norra Smålands Fornminnesförening VII*. Jönköping.

Liden, O. 1947. Smålänsk stenålder. *En bok om Småland*. Stockholm

Nordström, M. 1993. *Arkeologisk förundersökning av en nyupptäckt stenåldersboplats*. Rapport 1993:7 Jönköpings läns museum. Jönköping.

Pagoldh, M. 1995. *Arkeologisk delundersökning av en ca 9000 år gammal stenåldersboplats i Anderstorp i Småland*. Rapport 1995:15 Jönköpings läns museum. Jönköping.

Person, C. 1997. *Mesolitikum i Jönköpings län*. Det nära förflutna - om arkeologi i Jönköpings län. Jönköping

Sundelin, U. 1920. Om stenåldersfolket och sjönötens invandring till småländska höglandet. *Ymer*1920.

Taffinder, J. 1982. *The Stoneage in Southern Småland. A presentation of the Existing Assemblages with Special Consideration of their Mesolithic Components*. C-uppsats. Arknologiska institutionen. Uppsala universitet. Uppsala

Bilaga 1

FYNDNR	MATERIAL	SAKORD	VIKT/gr	ANTAL	ANMÄRKNING	Ruta
1	Flinta	Avslag	1	1	Med krusta	1
2	Flinta	Avslag/avfall	0.1	0		1
3	Flinta	Mikrospån	0.2	1	Patinerat	2
4	Flinta	Avslag	1.2	1	Krusta	2
5	Flinta	Avslag/avfall	0.1	2		2
6	Flinta	Avslag	1	1		3
7	Kvarts	Avslag/avfall	0.2	1		3
8	Harts	Harts	1.2	3		3
9	Flinta	Pilspets	0.7	1	Eneggad spets	4
10	Flinta	Avslag	3.1	6		4
11	Flinta	Avslag	1.9	4	Krusta	4
12	Flinta	Avslag/avfall	0.2	4	Ett med krusta	4
13	Flinta	Avslag	1.4	2	Ett avslag patinerat	5
14	Flinta	Avslag/avfall	0.1	2		5
15	Flinta	Avslag	2.1	1		6
16	Flinta	Avslag	0.6	1	Bränd på ena sidan	6
17	Flinta	Avslag	1.1	2		8
19	Flinta	Avslag/avfall	0.1	1	Bränd	9
20	Kvarts	Avslag	0.2	1		9
21	Flinta	Avslag	0.4	1		10
22	Kvarts	Avslag/avfall	0.3	1		10
23	Flinta	Avslag	0.2	1	Patinerad	11
24	Flinta	Avslag	0.3	1		12
25	Flinta	Avslag/avfall	0.1	1	Delvis bränd	12
26	Flinta	Avslag	3.5	1	Bränd	Lösfynd